

Francis Jorissen

Varför blir Putin åter Rysslands president?

Levada Center i Ryssland publicerade i februari 2017 en opinionspejling av vad för en uppfattning ryssländare¹ har om Vladimir Putin och om de tidigare ledarna i landet. Resultaten var minst sagt uppseendeväckande. 44 procent hade en mer eller mindre positiv bild av Lenin, 46 procent hade det av Stalin, för Chrusjtjov var det 28 procent, för Brezjnev var det 47 procent, för Gorbatsjov var det 28 procent, för Jeltsin var det 17 procent och slutligen för Putin var det 83 procent.

Propaganda tänker väl många. Men de ska inte vara så säkra. *Levada Center* är ryskt men likafullt är det en oavhängig och regeringsfristående pejlings- och sociologisk undersökningsorganisation. Byrån ingår i listan av oavhängiga analyscentra i Europa, som är en sammanställning gjord av *Freedom House*, en regeringsfristående (ngo) offentligt finansierad organisation i USA. *Tidningen The Economist* använder regelbundet undersökningsresultat från *Levada* angående Ryssland. Den amerikanska propagandasändaren *Radio Free Europe* samarbetar med *Levada* för sitt veckovisa program "Public Opinion: Russian Citizens at the Radio Liberty Microphone" (Allmän opinion: ryska medborgare vid Radio Libertys mikrofon). Sifferuppgifter i denna artikel är tagna från studier och pejlingar gjorda av *Levada* och vilka är desamma som återfinns hos OECD eller hos den ryska federala statens statistiktjänst.

Vad är då att säga?

Ryssländarna ska välja ny president den 18:e mars 2018. Det lär inte vara någon nyhet att det troligtvis blir den nu sittande presidenten Vladimir Putin. Vi kommer också att i den ledande västpappen få återkommande nedgörande redogörelser över en nerklubbad opposition i ett diktatoriskt Ryssland. Således inget nytt heller med detta deppande tjat. Vi kommer också att på nytt få höra 'sanningen' om 'oppositionsledaren' Aleksej Navalnyj, vars kandidatur drogs in av Rysslands valkommission.

Men över Pavel Grudinin, som är kandidat för den Ryska federationens kommunistiska parti (inte att förväxlas med det stalinistiska dito under Gennadij Zjuganov), kommer vi troligtvis inte att få höra någonting om i väst. Grudinin passar inte in i de förutbestämda västramarna och han ger inte heller några intervjuer för västmedia. Han tillhör sen 1995 ledningen för ett framgångsrikt lantbruksföretag i närheten av Moskva. Denna *Leninsovchos*² är en självförsörjande gemenskap med närpå kommunistiska inre förhållningsregler. Medarbetarna ges gratis bostad, sjukvård och skolmåltider. Grudinin är en s.k. 'populist' vars skarpa kritik av regeringen i Ryssland i mycket sprids av Putins egna anhängare. 'Bonden' är en sympatisk figur för närintill allihopa från liberaler till konservativa och från höger till vänster. Men även han kommer inte att kunna hota Putins valseger.

Skälet är ingalunda det som tutas i oss att Putin kommer att förfalska valsiffrorna eller hans munkorg på oppositionen (om han nu inte redan har hunnit röja den ur vägen) eller också att Putin håller befolkningen nertryckt med terror. Allt detta kan väl ha ett visst inflytande men det främsta skälet till att Alexei Alexdrevitsj, den ryssländska medelsvensson, utifrån sina egna sorger och bedrävelser, vill ha stabilitet och därför röstar på Putin.

Slutligen är vår kunskap om Ryssland så mager att det framstår för oss som något exotiskt

¹ Medborgare i Ryssland (dvs oberoende av etnicitet eller modersmål) är *ryssländare* (på ryska *rossijane*). Har du ryska som modersmål då kallas du *ryss* (*russskije*). Detta gäller också andra folk såsom t.ex. kirgistanier/kirgiser och uzbekistanier/uzbeker.

² *Sovchos* var under Sovjetunionen ett helt eller delvis statligt ägt storjordbruk. Bönderna var anställda jordbrukare. *Kolchos* var ett samjordbruk som åtminstone i början även kunde bestå av privatägande bönder. Ett annat exempel på kolchos är de israeliska kibbutzerna.

obegripligt. Är landet så ekonomiskt underutvecklat, såsom den tidigare amerikanske presidenten Obama ständigt hävdade, att det bara kan ty sig till sina råvaror och måste vara på ständig jakt efter västerländsk teknologi? Är Ryssland ett imperialistiskt rike som med stöd av en omfattande militärmakt vill krossa det fria väst och som diplomatiskt är isolerad på den internationella scenen?

Efter Sovjetunionen: övergångschocken.

För 26 år den 2 januari 1992 trädde president Boris Jeltsin förordning om privatisering i kraft. Förordningen hade utarbetats av den ställföreträdande statsministern Jegor Gaidar och chefen för privatiseringarna Anatolij Tjubais. Planen var att landets haltande ekonomi skulle omformas till en robust frimarknad. Mer än detta behövdes inte för de västerländska kapitalisterna skulle reagera. USA:s president Bill Clinton utsåg professor Andrei Sheifer att samla ett gäng ekonomer från Harvard Institute for International Development (HID) för att åka till Ryssland och biträda den ryska regeringen i övergången till kapitalismen. Vad som följde blev en 'chockterapi' i kvadrat med snabba avregleringar, borttagande av priskontroller, avskaffande av statliga tjänster inklusive de sociala, upphävande av importbegränsningar, På ekonomspråk heter det 'liberalisering'. Följderna blev dramatiska. Under förordningens första månad steg priserna med 245 procent. Under året som kom blev notan 2 509 procent.

Det blev en svår tillbakagång i Ryssland. Omdaningen med alla dess följder som massavskedanden, outbetalda löner, företagsdelningar med nedläggningar av 'icke-produktiva' avdelningar och försäljningar av de vinstproducerande delarna och tusenden konkurser. Inflationssiffrorna höll sig stadigt på nivåer av 200 procent eller mer. Detta ekonomiska våld bör på intet sätt underskattas. Chefsekonomen för den Europeiska banken för återuppbyggnad och utveckling (EBRD) Sergei Guriev säger att verkningarna av perioden är att likna vid ett inbördeskrig. De brutala förändringarna hade en stor psykologisk inverkan på befolkningen. Läkare, lärare, ingenjörer, militärer förlorade sin prestige. Rubeln sjönk ner i hyperinflation, pensionerna blev värdelösa, anställningstryggheten försvann likt snö i solsken. För att kunna överleva måste var och varannan ställa om sig yrkesmässigt och hålla sig till godo med tillfälliga och osäkra jobb på några timmar i veckan. Nöja sig med mindre kvalificerade jobb, lära sig nya färdigheter eller helt enkelt bli kriminell.

I synnerhet befolkningen i de s.k. monogorodierna (städer där all ekonomisk verksamhet utgick ifrån en enda industribransch eller som var uppbyggda kring ett enda storföretag) hade under de nya villkoren få framtidsutsikter om de inte förflyttades någon annanstans, vilket i sig inte heller var någon garanti.

Ryssland var en ruin. Ett litet skikt av oligarker, inklusive privatiseringschefen Tjubais, hade berikat sig och dumpat landet i en djup depression som varande i närmare 10 år från 1991 till 2000 och vars följder var märkbara till långt in på 2000-talet. Stora rikedomar flyttades över till utlandet. BNP sjönk i snabb takt mellan 1991 och 1998. – enligt somliga uppskattningar med 40 procent. Den organiserade kriminaliteten levde obehindrad, matad som den var av oligarkerna, och det öppna våldet. In- och utländska kriminella och finanshajar hävade in vinster. Det är svårt att skilja de olika nidningarna åt. Medan företag 1992 till 50 procent var i statlig ägo hade det statliga ägandet 3 år senare sjunkit till 20 procent. Medborgarna vilseleddes, manipulerades och sattes på olika sätt under tryck att sälja sina s.k. *voucher*.³ Ganska så snabbt uppfattades och sågs hela privatiseringen som något mycket orättfärdigt. Frågan om att privatiseringen måste ses över och rättas till har därför alltid fått ett stort opinionsstöd när

³ *Voucher* är tillgodohavandekvitton, som varje ryssländare, stor som liten, fick under tiden av privatiseringen (av den allmänna egendomen) 1992-94. De gav innehavaren rätt att växla dem till aktier i de privatiserade företagen. Då gemene man i stort var mycket okunnig i hur mycket de var värda och i vilka företag voucherna bäst skulle omsättas, såldes de mestadels till 'högstbjudande'. Köpare var oftast de privatiserade företagsledningarna och i förlängningen storkapitalisterna de s.k. oligarkerna.

den kommit upp, ibland driven av oppositionen ibland av Kreml.

Det ekonomiska kaoset och en osäker framtid ledde till att dödligheten hos fullvuxna steg i en takt, som i en undersökning beskrevs som 'okänt i ett modernt industrialiserat land i fredstid'. Födelseantalet sjönk drastiskt. När det 1990 var 1,90 sjönk det 1997 till 1,20. Först 2002 började det åter stiga. 2015 nåddes 1,80 vilket var närapå det samma som 1990.

I en artikel november 2016 på webbsidan Republik erkänner chockterapeuterna att fel begicks. De var så intensivt sysselsatta med sina liberala omdaningar att de politiska, psykologiska och etiska aspekterna helt föll dem ur sikte. Anpassningen till 'västmodellen' ledde till slut i augusti 1998 till att ekonomin kollapsade och till att landet närapå föll isär.

Och då kom Putin

Vladimir Putin hade 1999 varit statsminister under president Jeltsin och blev 2000 själv president. Han jagade iväg oligarkerna., minskade drastiskt de västinfluerade i regeringen, inrättade statskontroll över media, krossade gatukriminaliteten, rationaliserade en del av den ryska oljeindustrin och använde en del av de frigjorda inkomsterna för att höja lönerna och pensionerna (även om han inte glömde vare sig själv eller sina förbundna.). Lägg därtill till hans motstånd mot NATO:s och EU:s utvidgning och att göra det omöjligt för multinationella företags möjligheter att bedriva affärer i Ryssland och du kommer snabbt att begripa varför Putin förlorade sitt stöd i västerlandet.

I Ryssland däremot kunde olika befolkningsgrupper på 2000-talet ånyo börja andas lite friare. Olje- och gasinkomsterna ledde till att militärers ställning de s.k. *siloviki* (därmed läggs i Ryssland betoning på medlemmarna i olika säkerhetstjänsterna), anställda inom det militärindustriella komplexet men också pensionärerna och till mindre del även de s.k. budgetniki (ämbetsmän och de vars löner betalas med skattemedel) förbättrades. Deras löner steg om än inte lineärt dock reellt under president Putins två första mandatperioder fram till den finansekonomiska krisen 2008-09. Statens tyngdpunkt i landets ekonomi har vuxit och därmed har de grupper vars socio-ekonomiska ställning är direkt avhängigt staten även vuxit i antal. I dagens Ryssland är, enligt OECD, 33 miljoner pensionärer och 30 procent av den yrkesverksamma befolkningen direkt eller indirekt beroende av statliga myndigheter eller den offentliga sektorn.

Under denna övergångstid, från Sovjetunionen till det nutida Ryssland, har ojämnligheten ökat inte enbart inom varje yrkesgruppering men också mellan olika landsdelar. Putin har inte kunnat motverka den utvecklingen. 2014 förtjänade en moskovit i snitt 54 504 rubel/mån. (1000 rubel är ca. 14 euro) och arbetslösheten var 1,5 procent. I delrepubliken Ingusjien (Norra Kaukasus), som tillhör en av de fattigste landsdelarna, var snittlönen 14 346 rubel och arbetslösheten 29,8 procent. Efter Sovjetunionens upplösning har inte Ryssland kunnat dra någon fördel av en 'fredsvinst' i motsats till vad som gällde Europa efter det andra världskriget. Militärt sett har man haft två krig i Tjetjenien och fört militärkampanjer i Dagestan, Transnitrien, Georgien och Ukraina. För Ryssland liksom för ryssländarna har hotet om inrikeskrig eller krig utifrån aldrig helt försvunnit. Enligt en opinionspejling i januari 2016 tyckte 65 procent av ryssländarna att det existerade ett direkt utifrån kommande militärt hot mot dem. Det hotet karakteriseras som ifrån väst och Nato. Natos utbredning fram till den ryska gränsen, inblandningen i Serbien 1999, deras operationer i Irak, Afghanistan, Libyen och deras uppbackade styrkor i Syrien har ansevärt förstärkt bilden av väst som aggressivt.

Oron om detta förklarar till en stor del bredvilligheten hos befolkningen att godta den växande finansieringen av den ökade militärapparaten och den ökade truppförstärkningen. Att detta sker på bekostnad av budgeten för folkhälsan och undervisningen är något som endast för- anleder frågor bland Putins liberala motståndarskikt.

Det kan tyckas förbryllande att den ryssländske medelsvensson frikänner Putin från de

svårigheter som landet och indirekt de själva har men det är ett faktum att mellan mars 2014 och november 2017 har Putins popularitet närapå legat konstant på 80 procents godkännande med en topp i juni 2015 på 89 procent. Det ser snarare ut som att USA och EU är de som sålt smöret och tappat pengarna. Om USA i slutet på 2011 kunde räkna med ett positivt bemötande på 64 procent har detta fallit till 24 procent i december 2017 med ett bottennapp på 12 procent 2015. Siffrorna är lite bättre för EU. Det är dock ett fall från 77 procents ja i augusti 2004 till 28 procents ja i december 2017.

Till detta bör läggas att enligt pejlingar bekymrar sig endast 3 procent av befolkningen över att det ska ha skett en inskränkning av de medborgerliga fri- och rättigheterna.

Vad är att förvänta i framtiden?

Vidden i ett land bidrar till hur den politiska existensen, med dess organisering och eller desorganisering, är. Ryssland är sen hednahös inte bara europeiskt utan också asiatiskt. Befolkningen utgörs av otaliga etniskulturella grupperingar (vilket för en del västeuropéer alltid tycks vara en fasa).⁴ Landet är svårt att behärska och att styra (och 1990-talets anarki skadade detta avsevärt). Javisst, korruptionen finns och fortlever men Putins makt – med dess styrka och svagheter – godtas, liksom de tidigare tsarernas.

En gränsdragning mellan ekonomi och geopolitik blir alltid otydlig. Ryssland är, sedd utifrån sin vidd ofantligt rikt, på olika råvaror. Den till synes påtagliga oändligheten är dock samtidigt en svaghet och förklarar i mycket svårigheterna i uppbyggnaden av transportstrukturer. Moskva har sen gammalt sett till Europa för att hämta teknisk modernisering men idag har man mer att hämta från Kina visavi luftfart, järnväg och andra transportstrukturer liksom högteknologiska produkter. De västliga sanktionerna har stimulerat Moskva till en växande samverkan med Peking och gött den inhemska livsmedelsproduktionen. Dessa två faktorer, teknologi och livsmedelsproduktion, kommer att ha en, om än långsam, men inte desto mindre gynnsam inverkan på den ryssländska ekonomin.

Samtidigt återtas Rysslands militära förmåga efter djupdykningen på 1990-talet. Trots åtagandena i Syrien nyligen förblir landet dock endast en regional militärmakt. Men västmakterna skulle göra ett stort misstag ifall de utgick ifrån att Ryssland även diplomatiskt vore begränsat till sitt inflytande. Shanghai Cooperation Organisation (Kina, Ryssland, Kazakstan, Kirgizistan, Tjadzikistan och Uzbekistan) och BRICS (Brasilien, Ryssland, Indien, Kina, och Sydafrika) ger landet ett nytt diplomatiskt svängrum. Frågan är enbart; är detta något tillfälligt eller något som kommer att utvidgas och få än fastare former.

Ifall Ryssland åter har en internationell tyngd har detta i första hand sin orsak i att landet under Putins styre grep de chanser som man fick i och med västs strategiska misstag innan. Och som det nu ser ut kommer Rysslands nygamla president Vladimir Putin att fortsättningsvis att kunna omsätta sitt politiska program.

Uitpers den 7 februari 2018. Översättning från nederländskan och noter (frånsett not 3) Per-Erik Wentus.

⁴ Ryssland har även idag, trots avskiljningen av ett flertal delrepubliker efter Sovjetunionens fall, över 100-talet folkslag. Bara i Sibirien finns det 37 olika etniska grupperingar. Däremot har de ryskspråkiga ökat procentuellt i landet till dagens 82 procent mot att ha varit 51 procent 1989 under Sovjetunionens sista tid.